

Filosofen met kinderen; in of uit de onderwijskoelkast?

Kunnen kinderen filosofen? Kunnen kinderen en jongeren leren filosofen? En is dat wenselijk (nuttig, zinvol, belangrijk, nodig)? Filosofe Inge Duytschaever van vzw Initia en directeur Stef Colens van basisschool Heilige Familie denken van wel, maar Filip Buekens, professor filosofie, denkt van niet. (DS 26.06.14 'Denken is leuker als het minder warm is') Buekens heeft twijfels over het nut ervan. Hij stelt dat om te filosofen een zekere mate van volwassenheid vereist is en vraagt zich af wat het specifieke doel is. Nieuwsgierigheid of verwondering prikkelen moet immers elk vak doen, opvoeden moet ook in andere vakken zitten en kritisch nadenken is dan weer te weinig als doel want filosofie is veel meer dan dat. De handboeken die hij al onder ogen kreeg, geven een verkeerd beeld van filosofie als 'zweverig gezwets' en tot slot zijn kinderen heel beïnvloedbaar en kan filosofie gekaapt worden om een bepaalde levensbeschouwing naar voren te schuiven. Kinderen moeten vooral veel feitenkennis opdoen. Filip Buekens maakt een karikatuur van het Filosofen Met Kinderen en Jongeren (FMKJ), wat wijsgerig slordig is.

Of iets nuttig is, en wat dat betekent, kan filosofisch worden onderzocht. Wanneer is iets nuttig? Is luiheid nuttig? Is nutteloos hetzelfde als zinloos? Ook kinderen kunnen hun denken daarover in dialoog met andere kinderen oefenen. Natuurlijk zijn er verschillen tussen filosofen met kinderen en filosofen met volwassenen, maar deze verschillen zijn gradueel, zoals dat ook geldt voor andere disciplines. Als we de filosofie definiëren als 'leren sterven' (Plato), dan is dit misschien eerder iets voor het volwassen leven. Maar in een wereldwijd UNESCO-programma wordt filosofen gedefinieerd als het zo goed mogelijk gebruik maken van de rede om de vraagstukken die rijzen tengevolge van ons bestaan als mens aan te pakken. Wat dat juist inhoudt, het zo goed mogelijk gebruik van de rede, vormt het voorwerp van filosofisch onderzoek. Verschillende deeldisciplines (logica, kennisleer, wetenschapsfilosofie) van de filosofie kunnen ons daarbij helpen. Maar het punt is; zelfs kleinere kinderen kunnen in een klaslokaal wel degelijk samen leren nadenken over een, bij wijze van bijvoorbeeld, voor hen prangende vraag of een komkommer pijn heeft als je hem opeet. Daarbij leren ze al doende uiterst waardevolle vaardigheden en attitudes spontaan oefenen en ontwikkelen. Ze ontdekken samen tal van wezenlijke kenmerken van plant, dier en mens. Dit vormt informeel de prille maar stapsgewijze aanzet tot een rijpere 'Grammatica van concepten' (F. Buekens). Bovendien, je kan er niet omheen, komen in alle vakken diverse filosofische kwesties aan de orde. We laten die vandaag meestal links liggen en beperken ons tot de specifieke vakkennis. Als onderwijs echter tot taak heeft zoveel mogelijk een algemeen vormende basis te bieden, dan dient ze ook een *vrijplaats* te creëren waarin alle aspecten van de samenleving en van de cultuur aan een eerlijke vraagstelling kunnen worden onderworpen. Dan mag de filosofische dimensie en een vak filosofie als onze breedste vorm van kennisrationaliteit (E. Vermeersch), daarin niet ontbreken. Net die historisch gegroeide wijsgerige verwaarlozing op school geeft vrij spel aan zeer uiteenlopende irrationele ver- en misleidingen waaronder ook levensbeschouwelijke.

Leerkrachten zeggen vaak: 'Wij doen dat al'. Maar een zoveelste praatronde of een discussie over de waan van de dag is nog geen degelijk filosofisch onderzoeksgesprek. Er wordt inderdaad veel 'gezwets' (F. Buekens) in en over onderwijs. Systematisch leren filosofen kan hier net een goed tegengewicht bieden. Cruciaal is natuurlijk de leerkracht die naast de rol van didacticus, ook de rol van filosofisch gespreksleider op zich kan nemen. Denken begint niet met het geven van antwoorden - antwoorden zijn stopstekens voor het denken - maar met het voortdurend stellen van de juiste vragen bij reeds verworven kennis. FMKJ is inmiddels wereldwijd als methodiek aanvaard. Het vormt telkens weer een filosofische gemeenschap van onderzoek rond vraagstukken die de deelnemers zelf belangrijk vinden. Lineaire kennisoverdracht is daarbij niet de bedoeling. De deelnemers gaan uiteraard wel aan de slag met de kennis en met de denkvaardigheden waarover ze op dat ogenblik beschikken, die ze elders en eerder (in de andere vakken, thuis, via televisie en de talrijke ICT-toepassingen) verworven hebben. Betekenis en zin kunnen niet worden overgedragen, maar worden verworven; het zijn capta,

geen data (M. Lipman). Een resolutie van het Vlaams parlement vraagt terecht meer ruimte voor filosoferen in het onderwijs, in alle vakken, in alle richtingen, op alle niveaus. Vele scholen maken daar reeds werk van. Maar de resolutie vraagt tevens het vormen van bekwame filosofische gespreksleiders aan de lerarenopleidingen. Dit is absoluut noodzakelijk voor de kwaliteit van de gevoerde gesprekken. Ook daar maken verschillende lerarenopleidingen reeds het verschil.

Tot slot: kennis verwerven blijft inderdaad, naast vaardigheden oefenen, ook belangrijk. Daarin heeft Filip Buekens gelijk. Diezelfde resolutie vraagt dat in de derde graad van het secundair onderwijs het intussen geoefende denken en argumenteren van leerlingen verder wordt verrijkt en verdiept door hen te confronteren met (kennis van) het wijsgerig werelderfgoed. Aansluitend bij deze resolutie werd een uitstekende handboekenreeks in vier delen ontwikkeld. We hopen dat de volgende Vlaamse regering verder werk maakt van eigentijds filosofieonderwijs. Vlaanderen kijkt nog steeds aan tegen een achterstand op dit terrein in Europa, maar heeft alles in huis om deze in een voorsprong om te buigen.

Peter Visser en Willy Poppelmonde, coördinator en voorzitter van VEFO vzw

30 juni 2014

www.filosoferen.eu

www.plantyn.com/shop/pt-nl/filosoferen-op-school